

УДК 37-056.2/.3 (477)(043.3)

[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-3\(31\)-8](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-3(31)-8)

Сидоренко Світлана Станіславівна,
аспірантка кафедри публічного адміністрування
Міжрегіональної Академії управління персона-
лом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, вчитель
початкових класів Броварського ліцею № 6, e-mail:
svetlana_rubalka@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-3362-0607>

Sydorenko Svitlana Stanislavivna,
Postgraduate Student of the Department Public
Administration, Interregional Academy of Personnel
Management, 03039, Kyiv, Frometivska str., 2, Primary
School Teacher of Brovary Lyceum No. 6, e-mail:
svetlana_rubalka@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-3362-0607>

ГЕНЕЗА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ БЕЗБАР'ЄРНОГО ПРОСТОРУ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Анотація. Наразі є необхідність розуміння всіх складових, ключових характеристик та умов функціонування механізмів громадського управління в українській системі освіти, а особливо управління розвитком безбар'єрного простору в освітніх закладах України, які забезпечуватиме комплекс суттєвих факторів і механізмів державного управління, пов'язаних із загальними трансформаціями в суспільстві, появою нових парадигм, зміною ролі освіти в українському суспільстві та новою якістю освітньої системи. Дослідження елементів, факторів, умов і механізмів суспільно-державного управління розвитком у різних сферах життєдіяльності людини дозволяє виробити загальну стратегію існуючих і майбутніх перетворень, сформулювати відповідні рекомендації, дати соціальний прогноз позитивних змін.

Вивчення генезису історичного досвіду державного управління безбар'єрною освітою та аналіз досліджень вітчизняних і зарубіжних наукових розвідок, категоріальний аналіз генезису проблеми в науковій літературі дали змогу з'ясувати визначення “державного управління розвитком безбар'єрного простору в закладах освіти України як організованої самостійної частини управління розвитком безбар'єрного простору в закладах освіти України, що включає цілеспрямована розробка, прийняття та реалізація організуючих, регулюючих, координуючих, керуючих і мотивованих впливів на сферу освіти”. Зазначені теоретичні виміри публічного управління безбар'єрною освітою дають змогу визначити певну логіку пізнання її необхідних умов. Тому державна система управління якістю моніторингу стану безбар'єрної освіти з визначенням вимог до неї (відбір номенклатури показників якості життя має здійснюватися в системі «категорія – поняття – індикатори – індикатори», включати мінімально можливий набір компактних, доступних для розуміння і вимірювання соціально-економічних, утилітарних показників, безпосередньо пов'язаних з якістю життя, прогнозують можливість використання математичного апарату і т.д.) на основі аналізу зарубіжної теорії. і практика державного управління якістю життя;

У наведеній статті запропоновано визначення «механізму державного управління якістю життя». Безбар'єрна освіта – це система освітніх послуг, заснована на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права на її здобуття за місцем проживання, яка передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами у умови загальноосвітнього навчального закладу.

Ключові слова: публічне управління, освітні зміни, генезис понять і термінів, механізми середньої освіти, простір безбар'єрної освіти, інклюзія.

GENESIS OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE SPHERE OF BARRIER-FREE SPACE DEVELOPMENT IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN UKRAINE

Abstract. There is a need to understand all the components, key characteristics and conditions for the functioning of public management mechanisms in the Ukrainian educational system, and especially the management of the development of barrier-free space in educational institutions of Ukraine, which will be provided by a complex of essential factors and mechanisms of public management related to general transformations in society, the emergence new paradigms, a change in the role of education in Ukrainian society and a new quality of the educational system. The study of elements, factors, conditions and mechanisms of public state management of development in various spheres of human life allows developing a general strategy of existing and future transformations, to formulate appropriate recommendations, to give a social forecast of positive changes.

Of course, concepts and terms are the language of science. The study of the genesis of the historical experience of the public management of barrier-free education and the analysis of the researches of domestic and foreign scientific intelligence, the categorical analysis of the genesis of the problem in the scientific literature made it possible to clarify the concept of "public management. management of the development of barrier-free space in educational institutions of Ukraine, as an organized independent part of management of the development of barrier-free space in educational institutions of Ukraine, its general state management process, which includes purposeful development, adoption and implementation of organizing, regulatory, coordinating, controlling and motivated influences to the field of education.

The specified theoretical dimensions of public management of barrier-free education make it possible to determine a certain logic of knowing its necessary conditions for studying conceptual paradigms of etymology (origin) and semantics) of the content of the concept "genesis from (from the Greek genesis – origin) – the process of emergence, education, formation and development during some natural or social phenomenon... the basis of the formation and implementation of the state educational policy in Ukraine).

Therefore, the public management system for monitoring the quality of the state of barrier-free education with the definition of requirements for it (the selection of the nomenclature of indicators of the quality of life should be carried out in the system "category – concepts – indicators – indicators", include the minimum possible set of compact, accessible to understand and measure socio-economic, utilitarian indicators directly related to the quality of life, predict the possibility of using mathematical apparatus, etc.) based on the analysis of foreign theory and practice of state management of the quality of life.

In the given article, the definition of "mechanism of state management of the quality of life" through a comprehensive study of the relevant mechanism, the basis of which is not only the traditional structural-organizational and structural-functional approaches, but also the structural-procedural approach, which allows specifying the process of mutual influence of the object and the subject object of management, to reveal the elements, stages, cause-and-effect relationships of this process, to develop principles, components of the mechanism of state management of the barrier-free sphere of education.

Obviously, it is worth defining the concepts that in modern research have a synonymous meaning, which does not always correspond to the terminological one. Thus, in pedagogical research, integration is an important methodological category. It is aimed at ensuring the integrity of the educational process, educational systems and the education system as a whole. Therefore, barrier-free education is a system of educational services based on the principle of ensuring the basic right of children to education and the right to obtain it at the place of residence, which provides for the education of a child with special educational needs in the conditions of a general educational institution. One of the main tasks of barrier-free space is a response to a wide range of educational needs in the school environment and beyond. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 14, 2021 No. 366-r On the approval of the National Strategy for the creation of a barrier-free space in Ukraine for the period until 2030 emphasizes: Barrier-free education is based on an ideology that excludes any discrimination against children, which ensures equal treatment for all people, but creates special conditions for children with special needs. Also given is a semantic explanation of the term "disabled population groups" is used in the sense given in the Law of Ukraine "On Regulation of Urban Planning Activities", the term "person with disabilities" is used in the sense given in the Law of Ukraine "On Rehabilitation of Barrier-Free Education of People, Ensuring

Understanding the influence of the factors of their productivity, health care and prosperity" should be taken into account, the index calculated annually by the World Economic Forum – the Global Competitiveness Index. Therefore, it is necessary to prove the expediency of taking into account the index, which is composed of 113 indicators, combined into 12 indicators, grouped into three groups of sub-indices: basic requirements; efficiency enhancers; factors of innovation and improvement.

The purpose of the study is the scientific substantiation of the theoretical and methodological principles, the development and experimental verification of the readiness of management personnel for professional public activity in the conditions of barrier-free education, taking into account the specifics of his psychological, theoretical and practical readiness for it.

The main idea of the article is that the justification of the provision on barrier-free education is determined by the special training of managers of various branches of government, managerial and pedagogical workers of educational institutions for implementation with maximum procedural and substantive support and quality monitoring of performance.

Key words: public management, educational changes, concepts and terms genesis, mechanisms of secondary education, space barrier-free education, inclusion.

Постановка проблеми та актуальність.

Необхідність осмислення всіх складових, ключових характеристик та умов функціонування механізмів публічного управління в українській освітній системі, а особливо управління розвитком безбар'єрного простору у закладах освіти України, що забезпечуватиметься комплексом істотних факторів і механізмів публічного управління пов'язаних із загальними трансформаціями в суспільстві, появою нових парадигм, зміною ролі освіти в українському суспільстві й новою якістю освітньої системи. Дослідження елементів, факторів, умов і механізмів публічного державного управління розвитком у різних сферах людської життєдіяльності дозволяє виробити загальну стратегію існуючих і майбутніх перетворень, сформулювати відповідні рекомендації, дати соціальний прогноз позитивних змін.

Звісно, що поняття та терміни це мова науки. Дослідження генези історичного досвіду публічного управління безбар'єрної освіти й аналіз досліджень вітчизняних і зарубіжних наукових розвідок, категоріальний аналіз генези проблеми в науковій літературі дали змогу уточнити поняття "публічне управління, управління розвитком безбар'єрного простору у закладах освіти України, як організовану самостійну частину управління розвитком безбар'єрного простору у закладах освіти України, її загального процесу державного управління, котра включає цілеспрямоване вироблення, прийняття та реалізацію організуючих, регулюючих, координуючих, контролюючих і мотивованих впливів на сферу освіти.

Зазначені теоретичні виміри публічного управління безбар'єрною освітою уможливають визначення певної логіки пізнання її необхідних умов для вивчення концептуальних парадигм етимології(походження та семантики)

змісту поняття "генезис від (від грец. genesis – походження) – процес виникнення, освіти, становлення та розвитку в часі якогось природного чи соціального явища, засад формування й здійснення державної освітньої політики в Україні.)

Тож систему публічного управління моніторингом якості стану безбар'єрної освіти з визначенням вимог до неї (вибір номенклатури показників якості життя повинен здійснюватися в системі «категорія – поняття – показники – індикатори», включати мінімально можливий набір компактних, доступних до розуміння і виміру соціально-економічних, утилітаристських індикаторів, безпосередньо пов'язаних з якістю життя, передбачати можливість застосування математичного апарату та ін.) на основі аналізу зарубіжної теорії та практики державного управління якістю життя;

У наведеному випадку дефініція «механізм державного управління якістю життя» шляхом комплексного вивчення відповідного механізму, основу якого складають не тільки традиційні структурно-організаційний та структурно-функціональний підходи, але й структурно-процесуальний підхід, що дозволяє конкретизувати процес взаємовпливу об'єкту та суб'єкту управління, розкрити елементи, етапи, причинно-наслідкові зв'язки цього процесу, розробити принципи, складові механізму державного управління безбар'єрної сфери освіти.

Вочевидь, варто означити поняття, які в сучасних дослідженнях мають синонімічну змістову наповненість, яка не завжди відповідає термінологічній. Так, в педагогічних дослідженнях інтеграція виступає в якості важливої методологічної категорії. Вона спрямована на забезпечення цілісності освітнього процесу, освітніх систем та системи освіти в цілому

Отже, **безбар'єрна освіта** – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпе-

чення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу. Одним із головних завдань безбар'єрного простору є відгук на широкий спектр освітніх потреб в шкільному середовищі та поза його межами.

Розпорядження Кабінету міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року наголошується: в основу безбар'єрної освіти покладена ідеологія, котра виключає будь-яку дискримінацію дітей, яка забезпечує однакове ставлення до всіх людей, але створює спеціальні умови для дітей з особливими потребами (Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Державної типової програми реабілітації інвалідів” від 8.12.2006 р. № 1686).

Аналіз основних досліджень. Означена у роботі проблематика була предметом досліджень багатьох українських (Н.Протасова, І.Семенець-Орлова, О.Шиян та ін.) та зарубіжних (М.Барбер, Д.Сарасон, М.Фуллан та ін.) вчених. Наразі питання освітніх змін нерозривно пов'язано з тематикою безбар'єрності у вимірі подальшої розбудови освіти.

Мета статті полягає в обґрунтуванні прикладного застосування механізмів публічного управління створенням безбар'єрного освітнього простору для забезпечення конкурентоспроможності та розвитку самоврядування через формування та удосконалення інструментарію системи громадського феноменологічного та психолого-педагогічних механізмів безбар'єрного освітнього простору; поліпарадигмальна методологія сучасного дослідження, яка включає системно-синергетичний, контекстний, особистісно орієнтований, діяльнісний, акмеологічний, холістичний і здоров'язбережувальний аспект до безбар'єрної освіти (Постанова Кабінету Міністрів України „Про комплексну програму розв'язання проблем інвалідності” від 27.01.1992 р. № 31), природничо-наукові уявлення про біопсихосоціальний феномен людини; ідеї гуманізації освіти як чинника розвитку індивідуальності, соціальної відповідальності та забезпечення готовності управлінських, керівних і педагогічних кадрів до професійної діяльності; принципові положення міжнародних і вітчизняних документів щодо впровадження безбар'єрної освіти в діяльності управлінських, керівних і педагогічних кадрів з урахуванням інтересів самоврядування. Здійснено аналіз узагальнень і синтез різних аспектів поняття

безбар'єрна освіта. Систематизовано теоретичні відомості щодо впливу психолого-педагогічних чинників на безбар'єрний простір освіти через проведення аналогії та конкретизації у закладах освіти шляхом оптимізації існуючих ресурсів (Волкова, 2016).

Виклад основного матеріалу. Дослідження генезису механізмів публічного управління безбар'єрністю навчання у закладах освіти в Україні засвідчило що означене ратифіковано основними міжнародними документами у сфері забезпечення прав людей з інвалідністю, згідно зі світовими стандартами освіти, соціального захисту та охорони здоров'я. Стаття 24 Конвенції ООН про права людей з інвалідністю, визначає обов'язок держави щодо реалізації публічного управління безбар'єрною моделлю освіти тобто вказана модель передбачає отримання освіти учнями або студентами з інвалідністю та учнями або студентами з особливими освітніми потребами, в умовах коли вони навчаються в загальному освітньому просторі за місцем свого проживання. Вказане є альтернативою інтернатній системі, за якою вони утримуються та навчаються окремо від інших дітей, або домашньому та індивідуальному навчанню. Переваги безбар'єрного навчання:

1. Усуваються бар'єри в системі освіти та системі підтримки дітей з особливими потребами.

2. Батьки залучені до процесу навчання.

3. Діти з особливими освітніми потребами отримують можливість для нормальної соціалізації, розвитку своїх сильних сторін і талантів та подальшої інтеграції в суспільство, вступ до професійних та вищих навчальних закладів.

4. У дітей з особливими освітніми потребами формуються соціальні компетенції для налагодження дружніх стосунків з ровесниками у школі та поза її межами; моделюються належні способи взаємодії з колективом.

5. Створюється атмосфера спокійного прийняття відмінностей інших людей. Реалізація права дітей з особливими освітніми потребами рівного доступу до якісної освіти вимагає забезпечення безбар'єрного доступу до закладів освіти та організації безпечного інклюзивного освітнього середовища. Нормативно-правові акти в рамках міжнародних вимог та зобов'язань України щодо запровадження безбар'єрності оточуючого середовища.

Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, від 13.12.2006 (ратифікована Верховною Радою України 16.12.2009 з набуттям чинності з 06.03.2010) Статтею 9 Конвенції вимагається від держав-учасниць вжиття належних заходів

для забезпечення особам з інвалідністю доступу нарівні з іншими до фізичного оточення, до транспорту, до інформації та зв'язку, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій і систем, а також до інших об'єктів і послуг, відкритих або таких, що надаються населенню, як у міських, так і в сільських районах.. Регламент ЄС № 305/2011 Європейського Парламенту та Ради, від 9 березня 2011 р. Аналог Регламенту на національному рівні, який набуде чинності після прийняття ВРУ проекту ЗУ «Про основні вимоги до будівель та споруд, а також умови для розміщення на ринку будівельних виробів» (реєстр. № 7151 від 02.10.2017) В ч.2 ст.19 цього законопроекту передбачено, що «Споруди повинні бути запроектовані та побудовані таким чином, щоб забезпечити їх доступність і можливість користування ними для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення». Термін «споруда» включає в себе як «будівлі», так і «будинки», тобто вимоги доступності стосуються як безпосередньо об'єктів, так і оточуючого середовища.

У Законі України "Про освіту" (від 05.09.2017 № 2145-VIII), визначено значення термінів, щодо особливостей освітнього середовища та умов для якісного безбар'єрного навчання дітей з особливими освітніми потребами, в тому числі: інклюзивне навчання, це система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників; інклюзивне освітнє середовище – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей; розумне пристосування – запровадження, якщо це потрібно в конкретному випадку, необхідних модифікацій і адаптацій з метою забезпечення реалізації особами з особливими освітніми потребами конституційного права на освіту нарівні з іншими особами; універсальний дизайн у сфері освіти – дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг, що забезпечує їх максимальну придатність для впровадження безбар'єрного доступу людей з особливими потребами до освіти; репрезентації механізмів публічного управління впровадженням безбар'єрної освіти є основи формування психолого-управлінської, теоретичної і практичної готовності державних службовців різних вертикалей влади до професійної діяльності в умовах сучасної освіти із позицій:

– філософії, що дає підстави для з'ясування діалектики перебігу процесу професійної підготовки фахівців та особливостей функціонування безбар'єрної освіти в контексті світових і національних тенденцій її розвитку;

– педагогічної антропології, що ґрунтується на положенні про людину як духовну істоту, життєдіяльність якої відбувається на соціальних засадах свободи, рівності, гармонії особистісного розвитку, самоактуалізації і творчої самореалізації;

– психології, що уможливорює вдосконалення механізмів професійного становлення державного діяча, формування його відповідального ставлення до осіб з особливими освітніми потребами у процесі психолого-педагогічної, навчально-виховної та корекційно-розвивальної діяльності;

– дидактики, спрямованої на оволодіння керівними та педагогічними кадрами загальними закономірностями та спеціальними принципами, методами і прийомами організації безбар'єрної освіти у закладах освіти;

– системного підходу, що дає змогу розглядати систему безбар'єрної освіти у закладах освіти підготовку фахівців нової генерації на принципах єдності теорії і практики, цілісності і взаємозв'язку її складників, професійного розвитку фахівця у комплексному виконанні завдань щодо формування його здібностей, компетентностей та особистісних якостей;

– аксіологічного підходу, на основі якого відбувається засвоєння цінностей безбар'єрної освіти у закладах освіти; на суспільному, професійному та особистісному рівнях;

– суб'єктного підходу, що декларує принципи демократії, толерантності, підтримки, співпраці та співтворчості для забезпечення результативної діяльності учасників безбар'єрної освіти у закладах освіти;

– контекстного підходу, згідно з яким імітуються умови реального перебігу професійної діяльності управлінських, керівних і педагогічних кадрів безбар'єрної освіти у закладах освіти; програються справжні й уявні складні ситуації для успішного розуміння безбар'єрної освіти у закладах освіти; переходу від академізму до квазіпрофесіоналізму;

– акмеологічного підходу, що сповідує стратегію досягнення вершин професіоналізму завдяки інтенсифікації й оптимізації підготовки безбар'єрної освіти у закладах освіти; творчого переосмислення її реалій;

– компетентнісного підходу, завдяки якому відкриваються широкі можливості для форму-

вання в управлінських кадрів психологічної, теоретичної і практичної здатності якісно виконувати функції професійної діяльності в умовах безбар'єрної освіти у закладах освіти; освіти, моніторингу результатів і якості освіти за чітко визначеними критеріями та зіставленням їх згідно з чинними соціальними, державними й освітніми вимогами.

Генезис інтеграційних форм безбар'єрного навчання дітей з особливими освітніми потребами буде неповним, якщо не дослідити визнання цього явища в багатьох країнах світу. Інклюзія (від англ. inclusion – включення, залучення) – процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціумі. Потребу збільшення участі відчують насамперед ті, що мають фізичні чи ментальні порушення.

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що базується на принципі забезпечення основного права дитини на освіту та права навчатися за місцем проживання в умовах загальноосвітнього закладу.

У різних країнах світу інклюзивна форма навчання дітей з особливими освітніми потребами існує понад 50 років і стала вже світовою тенденцією. До країн із найбільш досконалим розвинутим законодавством у галузі інклюзивної освіти належать: Канада, Кіпр, Данія, ЮАР, Іспанія, Бельгія, Швеція, Великобританія, США. У цих країнах законодавство підтримує інклюзивну освіту з кінця 1960-х рр. і акцентує увагу саме на соціалізацію „особливих” дітей, в результаті якої вони стають повноправними членами суспільства.

Україна не може сліпо скопіювати досвід інших країн через різні економічні, етнографічні умови та різний менталітет, вона створює свій шлях розвитку інклюзивного навчання. Вперше в Україні про інклюзивну освіту заговорили в 1998 р, коли Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» створена перша програма «Залучення дітей з особливими потребами в освітнє середовище», яка спрямовувалася на розробку ефективної моделі забезпечення успішного навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього навчального закладу.

Низка міжнародних документів другої половини ХХ століття, у тому числі Конвенція ООН про права дитини (1989) висувають вимоги до кожної держави щодо розробки та вдосконалення законодавчої бази для виконання важливого принципу усіх демократичних суспільств, що кожна дитина, незалежно від стану її здоров'я, наявності інтелектуального або розумового порушення має право на одержання якіс-

ної освіти. Це є природно, адже діти є найменш захищеною категорією населення. Конвенцію ООН «Про права дитини» називають «Світовою конституцією прав дитини». З моменту ратифікації відповідною державою Конвенція стає складовою національного законодавства. Ратифікація Конвенції означає, що уряди беруть на себе зобов'язання забезпечити дитині зростання у безпечних та сприятливих умовах, маючи доступ до високоякісної освіти та охорони здоров'я, а також високий рівень життя. Це означає, що уряди зголошуються захищати дітей від дискримінації, сексуальної та комерційної експлуатації та насильства, і особливо піклуватися про дітей-сиріт та біженців. Україна ратифікувала Конвенцію в перший же рік своєї незалежності (27.02.1991, набула чинності 27.09.1991). В Україні вивчення, аналіз та усвідомлення ключових вимог Конвенції розпочинається відразу після оголошення Акту державної незалежності (1991), проте практичне втілення розпочалося пізніше, а саме основу правового захисту дітей та молоді з інвалідністю становлять міжнародні стандарти щодо забезпечення їхніх прав і гарантій соціального захисту, що відображені в документах Організації Об'єднаних Націй: Декларації прав дитини (1959 р.) (Указ Президента України „Про національну програму професійної реабілітації та зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями на 2001 – 2005 рр.”), Декларації соціального прогресу та розвитку (1969 р.) (Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку” від 05.07.2004 р. № 848), Декларації про права розумово відсталих осіб (1971 р.) (Указ Президента України „Про національну програму професійної реабілітації та зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями на 2001 – 2005 рр.” від 13.07.2001 р. № 519/2001), Декларації про права інвалідів (1975 р.) (Гладуш, 2012), Всесвітній програмі дій стосовно інвалідів (1981 р.) (Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Державної типової програми реабілітації інвалідів” від 8.12.2006 р. № 1686), Конвенції про права дитини (1989 р.), Всесвітній декларації щодо забезпечення виживання, розвитку і захисту дітей (1990 р.) , Принципах захисту психічно хворих і покращання психіатричної допомоги (1991 р.) (Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та (або)

розумового розвитку” від 05.07.2004 р. № 848), Стандартних правилах забезпечення рівних можливостей для інвалідів (1993 р.) (Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Державної типової програми реабілітації інвалідів” від 8.12.2006 р. № 1686) та інших документах.

В Декларації про права інвалідів стверджується, що інваліди мають ті ж основні права, що і їхні співгромадяни, а інвалідність є не медичною, а соціальною проблемою, проблемою прав людини. У Конвенції про права дитини окреслено, що наявність інвалідності у дитини є підставою для захисту від дискримінації, а «Неповносправна в розумовому чи фізичному відношенні дитина повинна мати повноцінне й достойне життя в нормальних умовах, які сприяють зростанню впевненості в собі та забезпечують її участь у житті суспільства. Дитина –інвалід має мати повноцінне і гідне життя в умовах, що забезпечують максимальну самостійність і соціальну інтеграцію» (Олексієнко; Гладуш).

Цими документами було закладено основні механізми публічного управління принципи безбар’єрної освіти та інклюзії, а саме, особи з порушеннями психофізичного розвитку і, зокрема, діти мають такі ж права, що й інші члени суспільства: право жити, навчатися, працювати у своїй місцевості, мати свій дім, обирати друзів, право бути бажаним членом громади, право бути таким як усі.

Відповідно до Конституції України людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Разом з тим перед багатьма громадянами України стоїть ряд бар’єрів у реалізації своїх прав, отриманні доступу до публічних послуг та повноцінної участі у культурному, політичному та суспільному житті. Ці бар’єри наявні у різних сферах – від доступності до громадських та житлових будівель до працевлаштування чи культурного життя. Відповідно до Конституції України людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Відсутність безбар’єрного середовища не лише створює проблеми для мільйонів громадян, але і призводить до загального погіршення добробуту кожної людини. Проблеми наявні у загальному доступі до інфраструктури (як фізичної, так і цифрової), а також у кожній сфері життя людини, зокрема ускладнений доступ до громадського транспорту та об’єктів фізичного оточення, відсутність адаптації

інформації, сайтів та додатків для всіх громадян, суспільне несприйняття, бар’єри у доступі до освіти, роботи. Крім того, недостатній рівень забезпечення статистичними даними не дає змогу точно визначити кількість людей, які щодня стикаються з тими чи іншими бар’єрами, та, як наслідок, ускладнює процес формування та реалізації державної політики для усунення цих бар’єрів.

Національна стратегія із створення безбар’єрного простору в Україні на період до 2030 року (далі – Стратегія) спрямована на визначення ключових проблем та формування рішень для їх розв’язання/мінімізації.

Стратегія орієнтується на провідні документи щодо створення безбар’єрного простору, зокрема Конвенцію про права осіб з інвалідністю, ратифіковану Законом України від 16 грудня 2009 р. № 1767-VI, Європейську соціальну хартію (переглянуту), ратифіковану Законом України від 14 вересня 2006 р. № 137-V, Конвенцію Організації Об’єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, міжнародну ініціативу “Партнерство Біарріц” (Постанова Кабінету Міністрів України, 2004; Постанова Кабінету Міністрів України, 2011; Постанова Кабінету Міністрів України).

Міністерством соціальної політики України вже зареєстровано близько 3 млн. людей з інвалідністю, зокрема 168 тис. дітей. Крім того, збільшується їх кількість: щорічно реєструється 200 – 220 тис. осіб, на 450 тис. вагітностей народжується 150 тис. дітей з вродженими вадами, серед яких 20 тис. – із важкими порушеннями.

Несприятлива тенденція щодо поширення інвалідності в світі, а в Україні зокрема, спричинила необхідність розв’язання проблеми щодо освіти дітей і молоді з особливими потребами. Значною мірою це зумовлено тим, що повноцінне існування та розвиток людини, зокрема осіб з особливими потребами, неможливі без здобуття якісної освіти, а професіоналізація та сприяння кар’єрному росту молоді з інвалідністю потребують розбудови такої системи вищої освіти, де запроваджувалося б навчання студентів з різним рівнем здоров’я на паритетних засадах.

Аналіз еволюції ставлення суспільства і держави до осіб з порушеннями психофізичного розвитку у багатьох країнах світу пройшла період від ізоляції до інклюзії. У закладах освіти Інклюзія базується на концепції «нормалізації», в основі якої – ідея, що життя і побут людей з обмеженими можливостями мають бути якомога більше наближені до умов і стилю життя

усієї громади. Принципи «нормалізації» закріплені низкою сучасних міжнародних правових актів: Декларація ООН про права розумово відсталих (1971), Декларація про права інвалідів (1975), Конвенція про права дитини (1989) та ін. (Волкова, 2016). Зокрема, Декларація ООН про права розумово відсталих є першим нормативно-правовим документом щодо визнання осіб з порушеннями психофізичного розвитку суспільно повноцінною в соціальному сенсі меншиною, яка потребує соціального та правового захисту людей з особливими потребами.

В Україні сьогодні найбільш вживаним у науковому обігу є поняття „інклюзивна освіта”, тому проблематика соціальної й освітньої інтеграції та інклюзії розробляється саме у цьому контексті. Інтеграцію та інклюзію розуміємо як поступові, взаємно перехідні та невід’ємні фази одного процесу входження людини з інвалідністю у соціальне та освітнє середовище, у ході реалізації яких вирішуються різноманітні завдання: спочатку забезпечується присутність (інтеграція) у незмінному, пристосованому до потреб здорових людей середовищі, а в подальшому відбувається повне включення (інклюзія) в освітню систему й соціальне середовище, які зазнають змін відповідно до потреб людини з інвалідністю. Поєднує ці поняття те, що у процесі інтеграції, як і інклюзії, виникає необхідність зробити освітню систему достатньо гнучкою, аби вона могла відповідати запитам різних категорій людей, зокрема особам з інвалідністю.

Малодослідженими залишаються найважливіші аспекти соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами: недостатньо розроблені педагогічні технології соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору ВНЗ, що спрямовані на розвиток соціальної активності цієї категорії студентів та їхню інтеграцію в середовище навчального закладу, а також забезпечують надання соціально-психологічної та інформаційно-консультативної допомоги педагогічним працівникам, які створюють умови для соціалізації цих студентів.

Соціальна значущість досліджуваної проблеми зумовлена необхідністю розв’язання низки *суперечностей*, які склались між:

системи публічного моніторингу безбар’єрної освіти як якості життя визначенням вимог до неї (вибір номенклатури показників якості життя повинен здійснюватися в системі «категорія – поняття – показники – індикатори», включати мінімально можливий набір компактних, доступних до розуміння і виміру соціаль-

но-економічних, утилітаристських індикаторів, безпосередньо пов’язаних з якістю життя, передбачати можливість застосування математичного апарату та ін.) на основі аналізу зарубіжної теорії та практики державного управління якістю життя[8, 5, 9];

- потребою в інтеграції у суспільство молоді з особливостями здоров’я, підвищенні рівня освіти, професіоналізації людей з обмеженими можливостями та недостатньою розробкою ефективних шляхів та механізмів включення інвалідизованої частки молоді студентського віку до соціуму, особливо на інституціональному рівні;

- детермінованою державним законодавством необхідністю поширення інклюзивної освіти та недостатнім рівнем можливостей системи вищої освіти з її традиційною спрямованістю на надання диференційованих освітніх послуг студентам з нормальним рівнем здоров’я та студентам з особливими потребами,

Ми провели анкетування серед керівників базових шкіл м. Броварів і Броварського району Київської області: у анкетуванні прийняли участь 100 осіб, метою анкетування було з’ясувати, що їм відомо про безбар’єрну освіту.

Директори закладів освіти	Відповіді на 1 запитання %	Відповіді на друге запитання
---------------------------	----------------------------	------------------------------

Таблиця 1

Директори зі стажем роботи 15 років	6%	5%
Директори зі стажем роботи 10 років	4%	7%
Директори зі стажем роботи 5 років	6%	7%
Директори зі стажем роботи 3 роки	4%	5%

Результати таблиці 1 яскраво засвідчили, що директори закладів освіти недостатньо усвідомлюють види безбар’єрної освіти. На перше запитання: “Які групи дітей відносять до учнів з особливими потребами Вам відомі?” правильно відповіли тільки 20 % керівників закладів освіти. На друге запитання: “Які типи особливих потреб у ваших учнів” частково відповіли 24%. Вказані відповіді засвідчили про недостатні уявлення про особливі потреби та їх прояви є у людей з особливими потребами.

Зазначені дослідження це тільки одне із спостережень. Опитування батьків ще гірші та вимагають організацію спеціальної школи батьківського ставлення до безбар’єрної освіти (Співак, 2016).

Висновки. Вочевидь, варто означити поняття, які в сучасних дослідженнях мають синонімічну змістову наповненість, яка не завжди відповідає термінологічній. Так, у дослідженнях генезис інтегрується безбар'єрною освітою і виступає в якості важливої методологічної категорії. Вона спрямована на забезпечення цілісності освітнього процесу, освітніх систем та системи освіти в цілому

Саме ці механізми публічного управління стверджують безбар'єрну освіту як сучасну систему соціального устрою. На сучасному етапі суспільство визначилось у визнанні прав осіб з порушеннями психофізичного розвитку на повноцінну участь у суспільному житті і намагається усвідомити необхідність створення умов для повноцінної реалізації цього права. Ці сучасні соціальні установки презентовано в Саламанській Декларації: «Тенденції в галузі соціальної політики в останні два десятиріччя полягали в тому, аби сприяти інтеграції та боротися з відчуженням. Залучення та участь мають вирішальне значення для людської гідності, а також для дотримання прав людини.» (Semenets-Orlova, 2018).

Таким чином, інтеграційні процеси дітей в загальноосвітнє середовище в Україні набирають обертів. Тільки за попередньою оцінкою впродовж року реалізації у тестовому режимі програми “Нової Української школи”, кількість охоплених системою інклюзивної освіти в Україні збільшилось у два рази. Це означає, що такими темпами протягом десяти років ми можемо вийти на загальноєвропейські показники долучення до безбар'єрного навчання дітей з особливими потребами. Незважаючи на негативний досвід низки освітніх закладів, відповідні напрямки розвиваються у цілій низці шкіл та ВНЗ України – від спеціалізованих програм до регіональних ініціатив місцевої влади. Позитивом є також те, що триває активна робота у форматі взаємодії держави та роботодавців у напрямі працевлаштування людей з інвалідністю, у планах збільшення квот на держзамовлення для осіб з особливими потребами та їх подальше працевлаштування.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні та впровадженні закордонного досвіду та теоретичних положень з питань розвитку безбар'єрного середовища в закладах освіти. Окрім того, для країни, яка перебуває у стадії активної війни з агресором, проблема безбар'єрної освіти є одним із пріоритетних. За 4 роки війни кількість людей з інвалідністю збільшилась на декілька тисяч. І питання їх

соціалізації, в тому ж числі через підвищення професійного рівня та переорієнтацію є надзвичайно актуальним.

Результати дослідження можуть бути використані всіма суб'єктами безбар'єрної сфери освіти незалежно від рівня акредитації, підготовки кураторів, тьюторів та студентського активу, організації співпраці педагогічних колективів вишів з громадськими об'єднаннями різного рівня, у процесі підготовки та перепідготовки керівних і педагогічних працівників, соціальних, практичних психологів тощо.

Таким чином, дефініція «механізм публічного управління якістю безбар'єрною освітою» шляхом комплексного вивчення відповідного механізму, основу якого складають не тільки традиційні структурно-організаційний та структурно-функціональний підходи, але й структурно-процесуальний підхід, що дозволило конкретизувати процес взаємовпливу об'єкту та суб'єкту управління, розкрити елементи, етапи, причинно-наслідкові зв'язки цього процесу, розробити принципи, складові механізму державного управління якістю життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: _____

1. Указ Президента України „Про національну програму професійної реабілітації та зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями на 2001 – 2005 рр.” від 13.07.2001 р. № 519/2001.
2. Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку” від 05.07.2004 р. № 848.
3. Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Державної типової програми реабілітації інвалідів” від 8.12.2006 р. № 1686.
4. Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах” від 15.08.2011 р. № 872.
5. Постанова Кабінету Міністрів України „Про комплексну програму розв'язання проблем інвалідності” від 27.01.1992 р. № 31 [Електронний ресурс].
6. Волкова, К. С. (2016). Підготовка вчителів до роботи в інклюзивному закладі як шлях подолання перепон у навчанні особливих дітей. *Дитина з особливими потребами*, 10 (22), 4–7.
7. Глуш В. А. Післядипломна педагогічна освіта дефектологів в Україні: теорія і практика: монографія / В. А. Глуш. Д.: Пороги, 2012. 292 с.
8. Український тлумачний словник [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://language.br.com.ua/>
9. Олексієнко О.М. Адаптаціогенез як державний механізм упровадження здоров'язберезувального

- управління освітою / О.М. Олексієнко // Сучасні проблеми підготовки та професійного удосконалення працівників сфери освіти: тези VII Міжнародної науково-практичної конференції. – Чернівці, 2021. С. 67-68.
10. Чайковський М. Є. Інклюзивність ВНЗ як умова впровадження інклюзії та соціалізації студентів з особливими потребами / М. Є. Чайковський // Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі у світлі реалізації Конвенції ООН про права інвалідів: тези доповідей XIII міжнародної науково-практичної конференції (20 – 21 листопада 2013 р., м. Київ). К.: Університет „Україна”, 2013. С. 77 – 78.
 11. Співак М.В. Державна політика здоров'язбереження: збереження здоров'я здорових і відносно здорових людей / Держава і право: Збірник наукових праць. Серія Політичні науки. Випуск 73 / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2016. С. 155–166.
 12. Semenets-Orlova, I. A. (2018). Derzhavne upravlinnia osvitynymy zminamy v Ukraini: teoretychni zasady [Public Management of Educational Change in Ukraine: Theoretical Principles]. *Kyiv: YuSPTON [in Ukrainian]*.
 13. Semenets-Orlova, I., Halytska, N., Klochko, A., Skakalska, I., & Kosyuk, N. (2019). Information Exchange and Communication Infrastructure in the Public Sector. In *CMiGIN* (pp. 519-529).
 - navchannia u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh” vid 15.08.2011 r. № 872.
 5. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy „Pro kompleksnu prohramu rozviazannia problem invalidnosti” vid 27.01.1992 r. № 31 [Elektronnyi resurs].
 6. Volkova, K. S. (2016). Pidhotovka vchyteliv do roboty v inkliuzyvnomu zakladi yak shliakh podolannya perepon u navchanni osoblyvykh ditei. *Dytyna z osoblyvymy potrebamy*, 10 (22), 4–7.
 7. Hladush V. A. Pislidyploмна pedahohichna osvita defektolohiv v Ukraini: teoriia i praktyka: monohrafiia / V. A. Hladush. D.: Porohy, 2012. 292 s.
 8. Ukrainyskyi tlumachnyi slovnyk [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu : <http://language.br.com.ua/>
 9. Oleksiienko O.M. Adaptatsiiohenez yak derzhavnyi mekhanizm uprovozhdzhennia zdoroviazberezhvalnoho upravlinnia osvitoiu / O.M. Oleksiienko // Suchasni problemy pidhotovky ta profesiinoho udoskonalennia pratsivnykiv sfery osvity: tezy VII Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii. – Chernihiv, 2021. S. 67-68.
 10. Chaikovskiy M. Ie. Inkliuzyvnyist VNZ yak umova vprovadzhenia inkliuzii ta sotsializatsii studentiv z osoblyvymy potrebamy / M. Ie. Chaikovskiy // Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei v intehrovanomu osvithnomu seredovyskhi u svitli realizatsii Konventsii OON pro prava invalidiv : tezy dopovidei KhIII mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii (20 – 21 lystopada 2013 r., m. Kyiv). K. : Unversytet „Ukraina”, 2013. S. 77 – 78.
 11. Spivak M.V. Derzhavna polityka zdoroviazberezhennia: zberezhennia zdorovia zdorovykh i vidnosno zdorovykh liudei / Derzhava i pravo: Zbirnyk naukovykh prats. Seriia Politychni nauky. Vypusk 73 / In-t derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho NAN Ukrainy. Kyiv: Vyd-vo «Iurydychna dumka», 2016. S. 155–166.
 12. Semenets-Orlova, I. A. (2018). Derzhavne upravlinnia osvitynymy zminamy v Ukraini: teoretychni zasady [Public Management of Educational Change in Ukraine: Theoretical Principles]. *Kyiv: YuSPTON [in Ukrainian]*.
 13. Semenets-Orlova, I., Halytska, N., Klochko, A., Skakalska, I., & Kosyuk, N. (2019). Information Exchange and Communication Infrastructure in the Public Sector. In *CMiGIN* (pp. 519-529).

REFERENCES:

1. Ukaz Prezidenta Ukrainy „Pro natsionalnu prohramu profesiinoyi reabilitatsii ta zainiatosti osib z obmezhenymy fizychnymy mozhlyvostiamy na 2001 – 2005 rr.” vid 13.07.2001 r. № 519/2001.
2. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy „Pro zatverdzhennia Derzhavnogo standartu pochatkovoї zahalnoi osvity dlia ditei, yaki potrebuiut korektsii fizychnoho ta (abo) rozumovoho rozvytku” vid 05.07.2004 r. № 848.
3. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy „Pro zatverdzhennia Derzhavnoi typovoї prohramy reabilitatsii invalidiv” vid 8.12.2006 r. № 1686.
4. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy „Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inkliuzyvnoho